

8. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М., 2004. – 477 с.
9. Кубрякова Е.С. Концепт. Концептуализация / Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Филологическ. ф-т МГУ, 1996. – С. 90-94.
10. Кузнецов В. Поняття та його моделі / В. Кузнецов // Філософська думка. – 1998. – № 1. – С. 61-80.
11. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / В.А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2004 – 296 с.
12. Пименова М. В. Предисловие. / Введение в когнитивную лингвистику. / [Под ред. М. В. Пименовой]. – Вып. 4. – Кемерово, 2004. – 208 с.
13. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М., 2007 – 314 с.
14. Философский энциклопедический словарь / [Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 840 с.
15. Шендельс Е.И. Связь языкознания с другими науками / Е.И. Шендельс. – М., 1962. – 64 с.
16. Шишкина С.А. Лингвокультурная и когнитивная репрезентация концепта «интерес» в русском и английском языках: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01 / С.А. Шишкин. – Тюмень, 2007. – 21 с.
17. Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics. – Cambridge, 1968.

УДК 811.161.2'42:82-92

**ПИСЬМЕННОЦЬКА МЕТАМОВНА РЕФЛЕКСІЯ
ЗАГАЛЬНОКОНЦЕПТУАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ,
ВІДОБРАЖЕНА В ІНТЕРВ'Ю**

**Роман Трифонов, Олена Якименко
(Харків, Україна)**

Розглянуто метамовні вислови й зауваження сучасних українських письменників у їхніх інтерв'ю, що мають форму «абетки». Виділено типи таких метамовних фрагментів, показано їхню спрямованість на вербалізацію індивідуального змісту важливих концептів, дискурсивне позиціонування, стилістичні пріоритети, творення нових лінгвоестетичних феноменів.

Ключові слова: *метамова, мовна особистість письменника, концепт, конотація.*

Рассмотрены метаязыковые высказывания и замечания современных украинских писателей в их интервью, имеющих форму «азбуки». Выделены типы таких метаязыковых фрагментов, показана их направленность на вербаллизацию индивидуального содержания важных концептов, дискурсивное

позиционирование, стилистические приоритеты, создание новых лингвоэстетических феноменов.

Ключевые слова: *метаязык, языковая личность писателя, концепт, коннотация.*

Metalingual statements and remarks of the modern Ukrainian writers in their “alphabetical” interviews are considered. Such metalingual fragments are classified and their tendencies to verbalization of the individual content of the important concepts, discursive positioning, stylistic priorities, and creation of new linguo-aesthetic phenomena are shown.

Key words: *metalanguage, writer’s language personality, concept, connotation.*

Постановка проблеми. Мовну особистість письменника можна досліджувати за різними параметрами й у різних виявах. Очевидно, що мовленнєва самореалізація письменника постає перед нами в багатоманітні форм. Якщо художня творчість привертає увагу передусім як лінгвоестетичний феномен, то інтерв’ю, котрі є специфічною формою вербального втілення письменницької особистості, дають змогу простежити вельми цікаві психолінгвістичні аспекти.

Актуальність дослідження. Проблема мовної особистості в сучасній лінгвістиці перебуває на одному з передніх планів вивчення як у теоретичному аспекті, так і в прикладному застосуванні (і останнє часто проектується саме на письменницькі індивідуальності). Ю. Караулов, котрого традиційно згадують як творця й фундатора теорії мовної особистості, в базовій класичній праці [1] не просто виробив теоретичні засади аналізу, а й акцентовано писав про недостатність традиційних підходів до мови письменника саме через їхню невідповідність структурі мовної особистості, для опису якої необхідно шукати специфічні шляхи [1, с. 85–88]. Розробляючи поняття дискурсивної особистості, Л. Синельникова зазначає: «Соціокультурний світ являє собою широкий дискурсивний простір із великим набором дискурсивних дій і практик, що виявляються і як наративи культури, і як особисті наративи» [4, с. 45]. А отже, наголошує авторка, для вивчення дискурсивних особистостей необхідним є великий корпус текстів, різноманітних і різножанрових, у тому числі репрезентованих у нових комунікаційних середовищах та жанрах [4, с. 48]. Про необхідність розширювати дослідницьке поле в царині зазначеної проблематики свідчать також праці В. Карасика, І. Синиці, В. Ригованової, Ж. Горіної та багатьох інших авторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мусимо констатувати, що дослідження мовної особистості письменника на матеріалі інтерв’ю, як і загалом у формах повсякденної мовленнєвої активності, в українській лінгвістиці нині репрезентовані вкрай нечисленними працями. Варто відзначити спроби Т. Космеди відтворити значущі риси комунікативного образу І. Франка на основі зауваг сучасників про його живе мовлення [3].

Інтерв'ю П. Загребельного стали предметом уваги Н. Карпенко, яка простежила на матеріалі вербального втілення одного з фрагментів картини світу (концепту ЖІНКА) і особливості концептуалізації, і прагматико-дискурсивну зумовленість уживання низки лінгвальних одиниць [2].

Завданню розкриття мовної особистості слугує й дослідження метамовних коментарів – зауважень, у яких людина коментує власне слововживання, висловлює своє ставлення до певної мовної одиниці. Ми вже опублікували на матеріалі сучасних письменницьких інтерв'ю статтю, присвячену метамовним коментарям, що стосуються слів – репрезентантів ядра концептосфери ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА (*письменник, автор, поет, текст, творчість, натхнення* та ін.), показавши значну роль такої метамовної рефлексії в самопрезентації письменника [7]. Однак в інтерв'ю літераторів так само багато прикладів метамовної рефлексії щодо одиниць іншого типу – тих, які належать не до власне літературної концептосфери, а до загальнішої мовної картини світу. Називаємо це метамовною рефлексією загальноконцептуального спрямування, її й розглядаємо в цій праці.

Мета статті – виявити, яку роль відіграють в інтерв'ю письменників метамовні вислови загальноконцептуального спрямування, виділити їхні різновиди.

Виклад основного матеріалу. 2011 року вийшла книжка «33 герої укрліт», у якій журналістка Ірина Славінська зібрала власні інтерв'ю з письменниками, раніше опубліковані в інтернет-виданні «Українська правда», та кілька нових [5]. Усі ці інтерв'ю побудовані у формі «абетки»: письменники мали на кожен літеру української абетки назвати слово-асоціацію і розповісти щось, пов'язане з названим поняттям. Інтерв'ю такого типу дають багатий матеріал для нашого дослідження, адже, назвавши певне слово за вільними асоціаціями, людина часто відчуває потребу пояснити своє ставлення не лише до поняття, а й до самого слова. До того ж, як показує дослідження матеріалу, зібраного в книжці Славінської, нерідко певне слово називають не тому, що значущим для людини є назване цим словом поняття, а через цікавість уживання самої лексеми.

Аналіз матеріалу дав змогу виділити чотири основні різновиди метамовних висловів. Розглянемо їх послідовно.

1. Частина метамовних зауважень спрямована на вербалізацію індивідуального змісту важливих, часто ключових у світоглядному плані (у багатьох випадках наднаціональних) концептів. Автори, говорячи про певне слово, вказують на те, як саме вони інтерпретують концепт, іменем якого назване слово є, або ж на відмінність свого сприйняття від загального, чи роздумують, чому саме таке значення має це слово в мовній традиції.

Так, І. Андрусак, розмірковуючи на тему села і міста, зауважує: *«Зараз у мене слово “свобода” асоціюється більше з селом. А от свобода інтелектуальна – з містом. Якби можна було поєднати, я би не мешкав у Києві»* [5, с. 7]. Асоціації лексеми ведуть до експлікування своєрідності фрагмента, який належить до індивідуальної картини світу. Це слугує світоглядній самопрезентації.

Як і СВОБОДА, до базових констант людської свідомості належить ЩАСТЯ. До слова *щастя* в досліджуваній збірці апелює значна частина письменників, при цьому позитивне сприйняття простежується у висловах, форма яких полягає в простому тлумаченні концептуальної семантики (Ю. Винничук, І. Драч, Є. Кононенко, А. Курков, Н. Сняданко; із застереженнями – амбівалентна оцінка – Г. Пагутяк). Звернення саме до метамовної рефлексії слугує як позитивному, так і негативному оцінюванню. Приклад першого – у В. Неборака: *«Щастя. Гарне слово. Людина хоче бути щасливою»* [5, с. 280]. Натомість Т. Малярчук на літеру Д спершу звертається до слова *добре*, пояснюючи, чому воно їй подобається, а потім за концептуальною близькістю вводить ім'я концепту з загальної картини світу: *«Як правило, добре завжди, тільки ти рідко це розумієш. Навіть якщо ти страждаєш, мучишся, ревеши – це все одно добре, бо ти щось відчуваєш. [...] А слово “щастя” я не люблю. Бо добре – завжди. А щастя... Я не розумію, що це значить»* [5, с. 236]. Порівняймо вислів К. Москальця: *«Бачите, вираз “щаслива людина” передбачає якусь субстанційну щасливість. Однак субстанційно щасливим може бути тільки ідіот»* [5, с. 255]. У двох останніх випадках виникнення певної когнітивної «напруги» між індивідуальними уявленнями і тими, що закріплені в загальномовній картині світу, стає приводом вводити в мовлення саме металінгвальний вимір. Для Малярчук і Москальця слово *щастя* з усталеним значенням видається непридатним для практичного вживання, оскільки стану, який це слово називає, у реальності фактично не існує в чистому вигляді. Тож називання його різновидів потребує уточнень або інших слів.

Ще одна форма метамовної рефлексії, пов'язана в досліджуваному матеріалі з концептом ЩАСТЯ, – експлікація певних комунікативних умов і настанов щодо слововживання: *«Я дуже щаслива людина. Хоча про це непристойно говорити»* (І. Ципердюк) [5, с. 410]. Такі культурно зумовлені ментефакти теж належать до складу концепту, визначаючи «правила» його актуалізації в уявленні масовому чи індивідуальному.

Метамовний рівень слугує у виразненню негативної оцінки, що стосується іншого концепту, у мовленні Люко Дашвар: *«Заздрість. Хотілося б назавжди викреслити це слово з життя – стало б набагато світліше. З іншого боку, заздрість – частина марнославства, честолюбства, тобто частина дуже непоганих речей»* [5, с. 50]. Намір «викреслити слово з життя», звичайно ж, є мовним корелятом бажання, щоб із концептуальної картини світу зникло відповідне поняття, але оскільки інтеріоризовані уявлення про дійсність не відображуються в більш-менш наочних формах, слово і метамова слугують унаочненню. Цікаво, що в продовженні мовлення різко негативна від початку оцінка стає амбівалентною, що свідчить про наявність певних концептуальних, аксіологічних «хитань» у свідомості.

Любов – один із найважливіших концептів, який став об'єктом дослідження в багатьох лінгвістичних працях. Метамовні коментарі на тему любові один зі співавторів цієї статті розглянув у дослідженні [6], написаному на матеріалі збірки короткої прози (здебільшого есеїстики) «100 000 слів про

любов, включаючи вигуки». Остання вийшла в тому самому видавництві, що й «33 герої укрліт», значна частина авторів / інтерв'ююваних у цих двох виданнях збігається. Збігається й одна з найхарактерніших рис метамовної рефлексії про любов – наголос на існуванні й розрізненні в українській мові слів любов і кохання: *«Треба дуже добре розрізняти любов і кохання. Кохання природне, бо існує лише до жінки. А любити можна друзів, чоловіків, жінок і дітей»* (І. Ципердюк) [5, с. 406]; *«Хтось колись гарно сказав: “Любити можна свиню, а жінку – кохають”»* (О. Ульяненко) [5, с. 397]. В інтерв'ю з О. Ірванцем уже сама журналістка спонукає письменника вдатися до рефлексії такого типу: *«Любов. [І. Славінська:] Чому не “кохання”? [О. Ірванець:] Бо “кохання” на іншу літеру. “Любов” просто м'якша до вимови фонетично. Любов – чому ні? Це українське слово! Чому ми маємо ділитися лексикою з москалями? Це вони в нас нахапалися! Любов. Любомль. Люботин. Люблін. Це ж теж українська семантика»* [5, с. 136]. Наголос на національній специфіці дуже характерний для метамовної рефлексії над цими словами.

Національну картину світу репрезентує й концепт УКРАЇНА, що актуалізується в інтерв'ю також часто з метамовними зауваженнями. Розлогий метамовний фрагмент виводить Ю. Андруховича на проблему стереотипів: *«Україна. Звичайно ж, а куди ж без неї. Колись у Львові випадково, краєм вуха почув фрагментик екскурсії для якихось росіян чи то російськомовних українців. Оповідач запитав, що, на їхню думку, означає слово “Україна”, а всі, такі щасливі, як не вигукнуть хором: “Окраина!”*. Я здивувався, бо, здавалося, ось це “окраина” встигло прозвучати навіть швидше, ніж саме запитання. І країна, до якої вони приїхали, вже наче не в центрі Європи, а десь і справді скраєчку» [5, с. 28]. Якщо в цьому фрагменті відтворюється усталений стереотип і заперечується, то в наступному маємо протилежну ситуацію: стереотип утворений і поки що репрезентований у свідомості окремих носіїв мови, але мовець (Ю. Позаяк) транслює його на широку аудиторію і стверджує його слухність: *«Мій друг, іспаніст Корнійчук потрактував іспанське слово *Ucrania* (українець) як *U-crani*o, тобто людина з черепом (*cráneo*) у формі літери U. Як не страшно, але в чомусь він, здається, має рацію»* [5, с. 338].

2. Важливою ознакою письменницьких інтерв'ю на метамовному рівні є коментування стилістичних властивостей слів. Привертає увагу дискурсивне позиціонування, що ґрунтується на класичній диференціації високого і низького, піднесеного і вульгарного. Така рефлексія, зрозуміло, містить оцінний компонент.

Часто літератори говорять про лайливі слова – як про особливості вживання окремих лайливих слів, так і про лайку взагалі. І для мовної особистості сучасної доби, що живе в нинішніх лінгвокультурних умовах, і для письменника як людини, для котрої мова є інструментом, такий тип рефлексії актуальний. Тож письменники й висловлюються про лайку з цих двох позицій, що відповідно можна проілюструвати двома фрагментами. І. Андрусак: *«Хоча слово “курва” й нормативне насправді, але воно в нас найгірше – російського матюччя ніхто в родині не вживав і не вживає. Воно гідке»* [5, с. 15]; Є. Кононенко: *«Лайки треба мало – це як сильні ліки. Я у своїх текстах лаюся*

мало, проте іноді буває. В нас лайка звучить здебільшого російська – очевидно, коли українці лаялися, то послуговувались або російською, або польською лайкою. Тепер ще й англійську лайку використовують. Можливо, це неповноструктурність мови. Хоча, багато мов не має власних матюків, користується англійськими чи іспанськими» [5, с. 173]. Останній приклад демонструє ще одну особливість дискурсивного позиціонування мовця в метамовних висловах про лайку — вербалізацію стереотипу про більшу «цнотливість» української мови порівняно з іншими.

Крім різко негативного, як-от у цитованому вислові І. Андрусяка, зустрічається й нейтральне сприйняття лайки, де мовець акцентовано уникає оцінки, знімає потребу в ній. С. Пиркало: «Слово – це не плювок. Матюк не є фізичним актом образи. Він є тим, що в нього вкладають. Це може бути лише три звуки – їх не треба боятися» [5, с. 304].

Протилежне явище – визначення певного слова як високого, пафосного. Зазвичай воно супроводжується певним дискурсивним відмежуванням від такого слова. Л. Денисенко характеризує національні особливості литовців: «“Європейськість” тут буде звучати пафосно. Але це певна делікатність» [5, с. 66]. Н. Сняданко: «Я не знаю, що таке харизма. Для мене це слово має щось занадто штучне і високопарне. Мені особисто більше симпатичні люди, яких відзначає не так харизматичність, як приємність у спілкуванні, відкритість до світу, бажання пізнавати інших, а не лише демонструвати себе. Якись такі прості речі» [5, с. 391]. Отже, не усвідомлюючи, за її твердженням, усталеного значення слова й не орієнтуючись на загальноприйнятну семантику, письменниця надає йому свого значення, уявлення: *харизма* – це демонстрування себе. Саме таке слово для авторки є пафосним.

Т. Малярчук протиставляє пафосу іронію: «Люблю іронічних людей, люблю людей без пафосу, спосіб мислення без пафосу. На все треба дивитися з іронією. [...] Ніколи не зможеш здогадатися, чи людина каже щось серйозно, чи з іронією. І в тому весь кайф. Треба, щоб була двозначність або багатозначність. Але не однозначність, бо однозначність – це смерть для всього, мертва думка» [5, с. 239]. Засобом творення іронії й подолання пафосу письменниця вважає використання сленгу: «Напевно, саме через це я почала говорити “падонкаффским” сленгом, для цього пониження пафосу» [там само].

Таким чином, бачимо, що в позиціонуванні стосовно високого стилістичного забарвлення метамовна рефлексія показує доволі обережне ставлення письменницької спільноти до слів, що їх можна вважати за пафосні.

Стосунок до того полюса розглянутої опозиції, де міститься лексика не лайлива, але проста, уснорозмовна, позалітературна, має слово *шо*, яке виявилось теж суттєвим елементом письменницької рефлексії над мовою. На літеру Ш письменники називають це слово тричі (і за частотою вживання воно лише на одну позицію поступається такому важливому в письменницькому світі поняттю, як *Шевченківська премія*). В одному випадку мається на увазі журнал «Шо», у двох інших – власне лексема. Для висловів про лексему Т. Малярчук і С. Пиркало спільним є акцент на притаманності *шо* власній вимові;

відмінність же полягає в оцінках: *«Шо – це те, що я буду говорити до кінця життя і ніколи не скажу “що”. Це мій дефект. Хоча мені не подобається “шокання” на телебаченні. Я розумію, що є канони, але я фізично не можу вимовити “що”»* (Т. Малярчук) [5, с. 244]; *«“Шо” має бути літературним словом. Я недавно дивилася серіал “Домашній арешт”, і там усі кажуть “що”. Хочу, як Станіславський, вигукнути “не верю”. В реальному житті ніхто не вимовляє “що”. Хіба що в якихось діалектах. Так кажуть всі. Чому б у цьому не зізнатися?»* [5, с. 319]. Підставою для визначення вимови як «дефекту» є нелітературність, а для позитивної оцінки – природність, яка протиставляється неприродності літературного варіанта. У цьому випадку рефлексія письменників проектується на відому лінгвістичну корелятивну пару «норма – узус».

3. Письменники також акцентують належність слова до певного дискурсу і солідаризуються з цим дискурсом або відмежовуються від нього. Ми простежили, що цінністю для письменників є певні локальні дискурси зі своїми словами, не загальнопоширеними, але асоціативно пов'язаними з людьми, образами, емоціями, способом життя. Тоді метамовна рефлексія ґрунтується на поняттях «позитивне», «важливе», «неповторне» і «моє»: *«Йой. Дуже містке слово. “Ой” – ну, ой, а “йой” – якимось аж струшує, таке дзвінке. То мій гуцульський дискурс»* (І. Андрусак) [5, с. 11]; *«У мене є невеликий словничок з тих слів і виразів, які вживають досі в нашому селі. Мова підгірян – дуже проста й точна, з великою кількістю пестливих і зменшувальних суфіксів: дорогенечкий, легонький, мацьопкий, коров'єтко, котятчко, дітиночка»* (Г. Пагутяк) [5, с. 293]. Такі дискурси ніби додають глибини вислову, тоді як чужі викривлюють: *«В Україні стандартом є чоловік. Жінка є ніби відхиленням. Навіть кажуть “жінка-лікар”, а не “лікарка” – ніби чоловічий рід є більш престижним. Чоловік – і досі соціальна норма»* (С. Пиркало) [5, с. 320]. Інколи метамовна експлікація належності слова до певного дискурсу сама по собі стає мотивацією непридатності його до використання як номінативного засобу в дискурсі іншому, і йдеться тут про те саме спрощення, якого мовець намагається не допустити: *«[І. Славінська:] А яка вона, модель Всесвіту? [С. Поваляєва:] Ну, це в совєцькому кружку робили моделі літачків або космічних кораблів... Я не знаю. Не думаю, що про це можна говорити словами – безмежність не можна описати»* [5, с. 321].

4. Нарешті, слід виокремити групу метамовних коментарів, у яких автори висловлюють своє асоціативно-емоційне сприйняття слова, зумовлене індивідуальними чинниками, що їх часто складно пояснити раціонально. Утім, інколи спроби пояснити все ж здійснюються. Є. Положій: *«Щойно. Мені дуже подобається це слово: в ньому, так би мовити, одночасно сконцентровані минуле, теперішнє та майбутнє. Насправді, таких слів, як “щойно”, у будь-якій мові обмаль. Їх потрібно занести до Червоної книги слів»* [5, с. 350]. У цьому випадку нейтральне з різних поглядів слово наділяється суб'єктивною оцінкою. Уже наявна оцінка може індивідуально переакцентуватись. Люко Дашвар: *«Йолоп – це добре світле слово. Йолоп – це наївність і дитячість»* [5, с. 50]. Таке авторське сприйняття суперечить усталеному значенню слова,

однак охоплює частину його конотацій, які для більшості мовців редуковані, але для письменниці стають основними.

Крім конотацій, в індивідуальній концептуалізації метамовно акцентованим може бути навіть незнання семантики слова. У Т. Малярчук мовний знак *жожоба* виступає з неясним значенням і неексплікованою (але вочевидь наявною) конотацією: *«Найгірше, що я навіть не знаю, що це. На косметиці часто пишуть це слово. Це якась міфічна квітка, чи фрукт, чи тварина»* [5, с. 238]. Треба зауважити, що значення не цілком невідоме мовцеві: фонові знання й контексти дозволяють зрозуміти належність реалії до концептосфери ПРИРОДА, але когнітивно така семантика не є, звичайно, достатньою – слово являє собою частковий агнонім. Звичайно, цікаве питання, чому мовець, нічим не обмежений у виборі асоціацій, саме агнонім уживає в інтерв'ю, адже В. Черняк слушно зауважує, що «займані агнонімами ділянки асоціативно-вербальної мережі, безперечно, є зоною особливого ризику для мовця» [8, с. 144]. Припускаємо, що лексема наводиться через її особливість, через те, що реалія, вимальовуючись лише зі слова та ситуацій його використання, набуває ознак *міфічної*. А подібні ознаки стимулюють творчість і є важливими для ментального світу письменника.

Є. Кононенко на літеру Г називає слово *тедзь*: *«Летить той дивний тедзь, летить, як астероїд... згадується вірш Ліни Костенко. Звучить гарно, краще, ніж “овод”»* [5, с. 171]. Звертаємо увагу на введення на суб'єктивно-оцінному рівні зіставного міжмовного аспекту. У такому сприйнятті відбиваються особливості двомовної свідомості, лінгвокультурного досвіду. Так само ірраціонально, як Є. Кононенко поціновує вище українське слово, Т. Малярчук визнає кращим номінативним засобом російську лексему: *«Таракан... Мені не подобається слово “тарган”. Можливо, я поганий носій української мови, але я не відчуваю те слово. Таракан – це таракан. Слово “тарган” не асоціюється із цими противними створіннями, які бачили ще динозаврів. Чи кого вони там бачили?»* [5, с. 242].

Українсько-російською двомовністю не обмежується міжмовний аспект асоціативно-емоційної метамовної рефлексії. С. Поваляєва дає інтерпретацію сербського слова: *«Єлень. Це таке сербське пиво. Чомусь це дуже смішно, особливо якщо ним сильно набухатися. Ти стаєш реально як єлень – тобто олень сербською мовою»* [5, с. 325]. Метафора, яка є шляхом письменницького пізнання дійсності, карнавалізовано вживається для творення власних асоціацій.

Окремо серед асоціативно-емоційних метамовних коментарів слід відзначити випадки, коли письменники висловлюють сприйняття окремої літери. «Абетковість» інтерв'ю провокує на це, зумовлюючи надзвичайно високу частоту такого прийому. Здавалося б, тут усе має виглядати ірраціонально, але ірраціональність не заважає серйозним і узагальненим висновкам концептуального плану, як в І. Андрусяка: *«Г. Чоловічий звук. “Г” треба розглядати на пару з м'яким знаком. Бо український менталітет – дуже м'який. Не випадково говорять про жіночність українського характеру. Не знаю, чи ще в якійсь мові м'який звук зведений до статусу букви... Це ніби*

дрібний, але дуже значущий штрих. А от “г” надає енергії, жорсткості, мужності. Чоловічих рис» [5, с. 7–8]. Цікаво, що аналогічно розмірковує Ю. Позаяк, тільки відштовхуючись від Ї: «Кожна сутність має сильніші й слабші, твердіші й м'якші сторони. Росіяни зберегли в алфавіті як твердий (Ъ), так і м'який знак (Ь). Ми ж твердий знак викинули й порушили рівновагу на користь м'якості й слабкості. Можливо, це якимось відбивається на національному менталітеті, а отже, й на долі» [5, с. 339]. Своєрідні спроби концептуалізації містять оцінний компонент, а також виявляють тенденцію до раціоналізації, хоч і не цілковитої. Понад те, рефлексив Позаяка щодо літери Г взагалі аж ніяк не можна назвати ірраціональним, він ґрунтується на культурно-історичних знаннях, а їх проекція на літеру місцями створює іронічний ефект (недоречність номінацій): «Літера-патріот, літера-страдник і жертва репресій, член Центрального проводу ОУН» [5, с. 334].

Повертаючись до все ж більш типового емоційно-іраціонального, варто відзначити хисткість таких структур, що показує дискурс. Люко Дашвар про Ц: «Мені ця літера геть не подобається. Вона і звучить якимось претензійно. І слова на літеру “Ц” мені не подобаються. [І. Славінська:] А слово “цілуватися”? [Люко Дашвар:] Гарне слово» [5, с. 55].

Нарешті, ще одна особливість саме письменницького асоціативно-емоційного метамовного вислову полягає в тому, що тут може розкриватися шлях перетворення лексеми, яка викликає певні іраціональні асоціації, на художній концепт, притаманний дискурсові певного автора. І. Андрусак: «Це таке щасливе відкриття, яке я почув від Катрусі, – її в дитинстві лякали Чакалкою. Надзвичайно соковите слово. Як почув ту Чакалку – відразу закохався. Рік те слово на язичку крутилося. Потім вірш про неї написався, далі повість» [5, с. 17]. Тут метамова відсилає не лише до ментального образу мови, а й до концептосфери ТВОРЧИСТЬ.

Висновки. Аналіз письменницьких інтерв'ю, організованих за абетковим принципом, показує високу частоту метамовних висловів. Частково це пояснюється самою формою інтерв'ю, але також велику роль відіграє схильність письменників, для яких слово є головним у діяльності, експлікувати свої уявлення й відчуття, пов'язані зі словами. Метамовні фрагменти слугують дискурсивному позиціонуванню, розкривають особливості індивідуальної картини світу, стилістичні пріоритети, а також вербалізують нові лінгвоестетичні явища, які виростають з асоціативно-емоційного сприйняття слів.

Перспективи подальших розвідок. Варто продовжити розгляд письменницької мовної особистості в різних вимірах, зокрема самопрезентацію в інтерв'ю та інших нехудожніх формах мовленнєвої активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – [7-е изд.]. – М.: URSS, 2010. – 264 с.
2. Карпенко Н.А. Концепт *жінка* у дискурсі П. Загребельного (на матеріалі журналістських інтерв'ю із письменником) / Н.А. Карпенко // Уч. зап.

- Таврич. нац. ун-та ім. В.И. Вернадського: Сер. «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 24 (63). – 2011. – № 4. – Ч. 1. – С. 235–239.
3. Космеда Т.А. Типові дискурсивні слова як показник комунікативної компетенції мовної особистості (на прикладі аналізу «живого» мовлення І. Франка) / Тетяна Космеда // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2008. – Вип. 17. – С. 206–210.
 4. Синельникова Л.Н. Дискурсивная личность как предмет и объект социолінгвістики / Л.Н. Синельникова // Лінгвістика: зб. наук. праць. – Луганськ, 2010. – № 3 (21), ч. II. – С. 41–52.
 5. Славінська І. 33 герої укрліт / Ірина Славінська. – Харків: Фоліо, 2011. – 412 с.
 6. Трифонов Р.А. Метамова любові / Р.А. Трифонов // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 901 : сер. Філологія, вип. 59. – С. 57–60.
 7. Трифонов Р.А. Ядро концептосфери ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА в метамовній рефлексії (на матеріалі письменницьких інтерв'ю) / Р.А. Трифонов, О.О. Якименко // Вісн. Запорізького нац. ун-ту. Філол. науки. – 2012. – № 1. – С. 448–452.
 8. Черняк В.Д. Агнонимы в деятельности языковой личности и метаязыковая деятельность носителя языка / В.Д. Черняк // Обыденное метаязыковое сознание: онтологические и гносеологические аспекты. Ч. 2: коллективная монография / отв. ред. Н. Д. Голев. – Томск: Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2009. – С. 139–156.

УДК 811.111'38

**СТИЛІСТИЧНИЙ ПОВТОР ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ
(на матеріалі виступу англійських політиків)**

**Ніна Христич
(Переяслав-Хмельницький, Україна)**

У статті розглянуто стилістичні функції повторів у межах антропоцентричної та функціонально-діяльній парадигми, що застосовується політиками під час їх виступів на широку аудиторію. Доведено, що застосування повтору також пов'язано із психологічними та психофізіологічними характеристиками мовної особистості комуніканта.

Ключові слова: *повтор (значущий /незначущий), політичний дискурс, рекурентний мовний знак, надлишковий мовний засіб.*

В статье рассмотрено стилистические функции повторов в пределах антропоцентрической та функціонально-деятельностной парадигмы, что используется политиками во время их выступлений на широкую аудиторию. Доказано, что использование повторов также связано с психологическими и психофизиологическими характеристиками языковой личности коммуниканта.